

N. Dewandre, Critique de la raison administrative. Pour une Europe ironiste, Paris: Éditions de Seuil 2002, 119 p.

Nicole Dewandre (1959) was eerst ingenieur en econome en ging later filosofie in Brussel studeren. Sinds 1983 is zij werkzaam bij de Europese

Commissie, op een onderzoeksafdeling over vrouwen en wetenschap. In *Critique de la raison administrative* tracht zij de Europese Unie in het algemeen en de Europese Commissie in het bijzonder te zuiveren van een verkeerd (zelf)beeld aan de hand van de filosofie van Wittgenstein en inzichten ontleend aan het sofisme en het pragmatisme (in welk verband onder meer Gorgias, Protagoras, Feyerabend, Arendt en Rorty aan de orde komen). Het beeld dat zowel insiders als buitenstaanders van de Europese Unie en de Europese Commissie hebben, bestaat volgens Dewandre uit metafysische mythen. De metafysica, die op Plato's gedachtegoed teruggaat, biedt een vorm van denken waarin een absoluut onderscheid wordt gemaakt tussen taal en werkelijkheid, schijn en wezen, beschrijving en waardering. De taak van de filosofie is algemeen geldende waarheden op te sporen met behulp van de rede. Politiek wordt gezien als een rationele activiteit, waarin de verwezenlijking van universele beginselen voorop staat. De samenleving wordt als volledig maakbaar en controleerbaar beschouwd. Hoewel in de filosofie al enige tijd met dit denken is gebou-

This article from Netherlands Journal of Legal Philosophy is published by Eleven international publishing and made available to anonymous bezoeker

ken, leeft het in de praktijk van alledag nog voort. De idealistische voorstellingen die men van de Europese Unie en de Europese Commissie heeft, getuigen hiervan.

Dit metafysisch beeld acht Dewandre niet houdbaar. Het miskent 'des limites intrinsèque à ce que peut réussir l'action public' (p. 42). Tegenover het metafysisch denken plaatst Dewandre een ironische zienswijze, waarin relativistische en pragmatische inzichten zijn verenigd. Hierbij gaat het niet om universele waarheden, maar om de concrete ervaring. Elk beeld van de werkelijkheid wordt door taal bemiddeld en omdat er vele verschillende talen en taalspelen zijn, zijn er dus vele beelden van de werkelijkheid mogelijk. Politiek ziet zij als een 'affaire de rhétorique plutôt que d'éthique'. Daarin past geen appel op algemeen gedeelde waarden en waarheden. De politiek moet bescheidener worden in de doeleinden die zij zichzelf stelt. De kloof tussen ideaal en werkelijkheid is niet op te heffen. Zo acht Dewandre transparantie, waarvan tegenwoordig veel wordt verwacht, een niet te verwezenlijken waarde. Hiertegenover plaatst zij de ervaring van de contingentie van de rede. Met Rorty is zij van mening dat politiek niet zozeer gericht moet zijn op de verwezenlijking van universele beginselen, maar op het voorkomen van wreedheid en vernedering. Het gaat meer om het 'hoe' dan om het 'waarom'. De ironische houding is doordrongen van het besef dat haar vocabulaire altijd in twijfel kan worden getrokken en niet meer waarheid bevat dan andere vocabulaires.

Dewandre's analyse mondt uit in een aantal – niet uitpuutend bedoelde – praktische aanbevelingen:

- Europa moet toeval een grotere rol laten spelen bij de invulling van hoge functies en andere dan de gebruikelijke selectiecriteria hanteren.

- Hoge functies moeten korter worden uitgeoefend, er moet meer roulatie plaatsvinden.
- Er dient een systeem van tegenmachten in het bestuur te worden ontwikkeld.
- De politieke taal moet gezuiverd worden van loze slogans.
- Politieke doeleinden moeten meer concreet en resultaatgericht worden geformuleerd.

Haar laatste aanbeveling luidt dat we (ondanks alles?) niet moeten ophouden om van Europa te houden.

Dewandre's pleidooi voor een *Europe ironiste* is zeker provocerend te noemen. Het ontmaskert op een prettig nuchtere wijze een aantal al te naïeve voorstellingen van de gang van zaken in de Europese Unie (waarvan ik me overigens wel afvraag hoe algemeen gedeeld deze voorstellingen zijn). Het is van groot belang dat op een *intellectueel* niveau kritisch wordt nagedacht

This article from Netherlands Journal of Legal Philosophy is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

over de inrichting en het functioneren van de Europese Unie. Dat gebeurt in Nederland veel te weinig. Toch kan haar pleidooi mij niet geheel overtuigen. Om te beginnen is de tegenstelling die zij creëert tussen metafysici en ironici veel te absoluut en karikaturaal. Of je bent een naïeve idealist die van eeuwige waarheden uitgaat, of je bent een relativist voor wie 'alles gaat', zolang het maar werkt; een tussenpositie of een positie buiten die tegenstelling is er niet.

Vervolgens stelt het filosofische gehalte van het boek teleur. Hoewel Dewandre een filosofische analyse pretendeert te geven (die niet voor niets is opgenomen in de prestigieuze serie 'L'ordre philosophique') en ook veelvuldig en met veel aplomb verwijst naar grote namen als Wittgenstein, Arendt en Rorty, is haar behandeling van deze denkers erg oppervlakkig. Feyerabends adagium *anything goes* transformeert zij zomaar tot 'tout ce qui produit du sens est bon' (p. 48), zonder dat zij duidelijk maakt welke conceptuele winst zij daarmee denkt te behalen. Wat is de zin van de geproduceerde betekenis en wie bepaalt dat? Gegeven de wirwar van incompatibele taalspelen waarvan zij uitgaat, is dat zeker geen zinloze vraag. Ook maakt zij niet duidelijk waarom we – in de lijn van Rorty – het 'hoe' prioriteit zouden moeten geven boven het 'waarom'. Het gevaar van de technocratische rede ligt hier op de loer, waarbij de vraag naar het doel van de gestelde doelen niet meer gesteld kan worden en de middelen alleen op hun geschiktheid worden beoordeeld.

Ten slotte had ik van iemand die zelf zo lang bij de Europese Commissie werkzaam is geweest, een meer concrete en praktisch relevante uiteenzetting verwacht. Het betoog blijft op een hoog abstractieniveau steken. Behalve dat de lezer helaas geen enkele kijk achter de schermen van de Europese Commissie krijgt (en daar moet toch veel interessants te zien

This article from Netherlands Journal of Legal Philosophy is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

zijn!), zijn de als praktisch aangeduide aanbevelingen van een wel erg gemakzuchtige vrijblijvendheid. Kunnen we zomaar iedereen een hoge functie binnen de Europese Unie aanbieden? Hoe kunnen we tegenmach- ten – die zeker nodig zijn – organiseren binnen het Europese bestuur? Kan het politieke taalgebruik wel zonder loze slogans, gegeven hun retorische functie?

Het boek biedt, kortom, uiteindelijk vlees noch vis: als filosofisch vertoog is het te oppervlakkig, als aanzet tot verandering van de Europese bestuurs- praktijk is het te weinig concreet. Desondanks heb ik het met veel plezier gelezen, want het is prikkelend geschreven. Het geeft aanleiding tot het stellen van vele belangrijke vragen, die in de Nederlandse politiek en poli- tieke theorie nog onvoldoende aan bod komen. Wellicht houden we te wei- nig van Europa.

Bart van Klink (Tilburg)